

УДК 81'373.232.1(477.43)

DOI

ПОДІЛЬСЬКА ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА ЯК ТВІРНА ОСНОВА ПРИЗВИЩЕВИХ НАЗВ І ПРИЗВИЩ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Оксана Ющишина

Хмельницький національний університет
Україна, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 11
e-mail: fanuwka@i.ua
ORCID: 0000-0001-8855-5702

У статті досліджено прізвищеві назви (ПН) і прізвища, похідні від апелятивів-діалектизмів, які вибрано зі «Словника подільських говірок». Вони становлять цінний для антропонімістів та діалектологів шар лексики, оскільки століттями зберігають давні основи говіркового походження. Мета роботи – лексико-семантичний аналіз і визначення продуктивності вищевказаних антропонімів.

Основи ПН і прізвищ Центральної Хмельниччини засвідчують фонетичні та лексичні особливості подільського говору. Проведений аналіз дозволив виявити 179 діалектизмів, які стали твірними основами близько 300 антропонімів (2,53 % від загальної кількості).

Ключові слова: антропонім, апелятив, діалектизм, онім, прізвище.

ПОДОЛЬСКАЯ ДИАЛЕКТНАЯ ЛЕКСИКА КАК ОБРАЗУЮЩАЯ ОСНОВА ФАМИЛЬНЫХ НАЗВАНИЙ И ФАМИЛИЙ ЦЕНТРАЛЬНОЙ ХМЕЛЬНИЧЧИНЫ

Оксана Ющишина

Хмельницький національний університет
Україна, г. Хмельницький, ул. Інститутська, 11
e-mail: fanuwka@i.ua
ORCID: 0000-0001-8855-5702

В статье исследованы фамильные названия (ФН) и фамилии, производные от апелятивов-диалектизмов, которые были выбраны из «Словаря подольских говоров». Они составляют ценный для антропонимистов и диалектологов слой лексики, поскольку веками хранят древние основы диалектного происхождения. Цель работы – лексико-семантический анализ и определение производительности вышеуказанных антропонимов.

Основы ФН и фамилий Центральной Хмельниччины демонстрируют фонетические и лексические особенности подольского говора. Проведенный анализ позволил выделить 179 диалектизмов, которые стали образующими основами около 300 антропонимов (2,53 % от общего количества).

Ключевые слова: антропоним, апелятив, диалектизм, оним, фамилия.

**DIALECTICAL VOCABULARY OF PODILLIA AS THE FORMING BASE OF
SURNAME DENOMINATIONS AND SURNAMES IN CENTRAL KHMELNYCHYNA
(KHMELNYTSKYI REGION)**

Oksana Yushchyshyna

Khmelnyskyi National University

Ukraine, Khmelnytskyi, Instytutska Street, 11

e-mail: fanuwka@i.ua

ORCID: 0000-0001-8855-5702

The article deals with the surname denomination and surnames which are derived from appellative dialectisms. They have been selected from “Vocabulary of Podilia’s Subdialects”. Surnames are a very important part of vocabulary to anthroponymists and dialectologists as they have remained their ancient bases for ages. The aim of the research is a lexical and semantic analysis and determination of productivity of the above-mentioned anthroponyms.

The surname system of Central Khmelnychna (Khmelnyskyi Region) has been influenced during all period of the development by lingual and extra-lingual factors. After analyzing the anthroponyms, their lexical and semantic features in particular, we can deepen the knowledge of all spheres of life of Ukrainians: cultural, economic, political, etc. Simultaneously regional researches give the opportunity to make a comparative analysis of anthroponymy of different historical and geographical areas.

After analyzing appellation surname denomination and surnames of Central Khmelnychna (Khmelnyskyi Region), based on dialect vocabulary, we have singled out: 1) anthroponyms derived from personal appeals and 2) anthroponyms derived from non-personal appeals.

Anthroponyms derived from personal appeals have been grouped into the following lexical-semantic groups: names of people according to their external features (etymologies indicate the most characteristic feature of human appearance); names of people according to their internal features (etymologies indicate mental properties, behavior or character of a person); names of people by social and class identity; names of people by place of origin or residence; names of people by family relations. Surname denominations and surnames of Central Khmelnychna (Khmelnyskyi Region) are correlated with impersonal appeals, represented by lexical-semantic groups. In their bases there have been distinguished: the names of means of labor, household items, their parts, objects of application and use; flora nominations; fauna nominations; names of dishes; abstract concepts; names of clothes and shoes; anatomical terms; names of units of measurement; names of diseases; names of natural phenomena, temporal concepts; names of substances, materials; nominations of acoustic concepts.

Bases of surname denominations and surnames of Central Khmelnychna (Khmelnyskyi Region) are certified in the phonetic and lexical features of the Podillya’s subdialect. After the analysis we distinguished 179 dialectal words which became forming bases of about 300 anthroponyms (2,53 % of the total number).

While researching it was found out that among anthroponyms there are highly active lexical and semantic groups “Names of people by their external features”, “Names of means of labor, household items, their parts”, “Names of people by their internal features”, medium – “Flora nominations”, “Fauna nominations”, “Names of dishes”, “Names of people by socio-class affiliation”, “Abstract concepts”, “Names of clothes and shoes”, low – “Names of people by place of origin or residence”, “Anatomical terms”, “Names of diseases”, “Names of units of measurement”,

“Names of people by family relations”, “Names of natural phenomena”, “Names of substances, materials”, “Nominations of acoustic concepts”.

Surname denominations and surnames of Central Khmelnychnyna (Khmelnytskyi Region) based on dialectal vocabulary of other territorial dialects need further study.

Keywords: *anthroponym, appellative, dialect, onym, surname.*

Постановка проблеми. Прізвищева система Центральної Хмельниччини зазнає постійних змін упродовж розвитку під впливом мовних й екстралінгвальних чинників. Аналіз антропонімів, зокрема їхніх лексико-семантичних особливостей, допомагає поглибити наші знання про всі сфери життя українців: культурне, економічне, політичне тощо. Водночас регіональні дослідження дають змогу здійснити порівняльно-зіставний аналіз антропонімії різних історико-географічних теренів.

Оними – це невід’ємний компонент усіх говірок, говорів та діалектів, а з огляду на те що власні назви є вторинними, утвореними від апелятивів, зокрема й діалектних, діалектна лексика – це важливий матеріал для дослідження ономастики [6, с. 8].

Антропоніми, зокрема прізвищеві назви та прізвища, як й інші оними, часто зберігають у своєму складі діалектні лексеми та їхні варіанти, що давно вийшли з ужитку в літературній мові [6, с. 8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Антропоніми, мотивовані діалектними лексемами, вивчали Г. Аркушин («Діалектизми як твірні основи західнополіських прізвищ») [1], В. Лєснова («Діалектні оцінні назви як основа творення прізвищ») [4], П. Чучка («Діалектна база прізвищевих назв і проблеми правопису прізвищ») [7] та ін.

Мета роботи – лексико-семантичний аналіз і визначення продуктивності вищевказаних мовних одиниць. Об’єкт нашого дослідження – прізвищеві назви та прізвища Центральної Хмельниччини, в основах яких – діалектні лексеми-апелятиви.

Виклад основного матеріалу. У діалектних словниках подано лексику територіальних діалектів, її значення й слововживання, яка відсутня у словниках літературної мови або в діалектній мові, має відмінності в морфемній будові, значенні [6, с. 145–146]. У цій статті досліджуємо ПН і прізвища, похідні від апелятивів-діалектизмів, які вибрано зі «Словника подільських говірок». Вони становлять цінний для антропонімістів та діалектологів шар лексики, оскільки століттями зберігають давні основи говіркового походження.

Аналізуючи відапелятивні ПН і прізвища Центральної Хмельниччини, в основу яких лягла подільська діалектна лексика, ми виокремили: 1) антропоніми, похідні від особових апелятивів і 2) антропоніми, похідні від неособових апелятивів.

Антропоніми, мотивовані особовими апелятивами, згруповано в межах таких лексико-семантичних груп, як:

1) назви людей за їхніми зовнішніми ознаками (етимони вказують на найхарактернішу рису зовнішності людини, наприклад: особливості шкіри, волосся, очей тощо; зріст, вагу, фізичну силу; стать, вік; особливості ходи): *Балух* (балухи – «очі великі» [2, с. 11]), *Бамбула* (бамбула – «мордань» [2, с. 11]), *Варгатий*, *Варгатюк* (варгатий – «губатий» [2, с. 15]), *Волохатий* (волохатий – «кудлатий, волосатий» [2, с. 22]), *Говда* (говда – «голова велика» [2, с. 28]), *Грубак*, *Грубе*, *Грубенький*, *Грубий*, *Грубін*, *Грубов* (грубий – «товстий» [2, с. 30]), *Дзюрак* (дзюра – «дира, дирка» [2, с. 32]), *Дибайло* (дибати – «ходити поволі» [2, с. 31]), *Дрегало*, *Дрига*, *Дригало*, *Дригула*, *Дригунт* (дригати – «ворушитися» [2, с. 33]), *Здоровець*, *Здоровик* (здоровий – «високий» [2, с. 42]), *Карапозюк* (карапуз – «дитина-товстун» [2, с. 48]),

Крепкий (крепкий – «сильний» [2, с. 53]), *Малий* (малий – «низький» [2, с. 59]), *Масний* (масний – «жирний» [2, с. 60]), *Плеканець* (плеканий – «доглянутий» [2, с. 74]), *Суханов*, *Суханюк*, *Сухань*, *Сухачов*, *Сухий*, *Сухих*, *Сухін*, *Суховатий*, *Сухович* (сухий – «худий» [2, с. 92]), *Тлустий* (тлустий – «товстий» [2, с. 94]), *Толочко* (толочити – «виминати» [2, с. 95]), *Фицько* (фицати ногами – «кидати ногами» [2, с. 98]), *Цицатий*, *Цицій*, *Цицюра* (цицка – «груди жіночі» [2, с. 102]), *Шелепало*, *Шелепенко*, *Шелепо*, *Шелепович* (шелепнути – «впасти» [2, с. 105]), *Шпорт*, *Шпортак*, *Шпортило*, *Шпортун* (шпортатися – «спотикатися» [2, с. 106]), *Шкорба* (шкорба – «стара жінка» [2, с. 105]), *Шурко* (шуркав – «терся» [2, с. 106]), *Щербатий* (щербатий – «беззубий, надламаний» [2, с. 107]);

2) назви людей за їхніми внутрішніми ознаками (етимони вказують на психічні, мовленнєві властивості, поведінку або характер людини, інтелект): *Банделюк* (бандилюки гнути – «займатися пустими розмовами» [2, с. 11]), *Балака*, *Балакун* (балакати – «говорити, розмовляти» [2, с. 11]), *Баламут*, *Баламутенко* (баламут – «плетун, говорун, витівник» [2, с. 11]), *Бовтюк* (бовтає воду – «каламутить воду» [2, с. 13]), *Борзенко* (борзо – «швидко» [2, с. 14]), *Гавага* (гавега – «роззява» [2, с. 25]), *Глядченко* (глядіти – «шукати» [2, с. 27]), *Гниленький* (гнилий – «ледачий» [2, с. 27]), *Годний* (годний – «здатний» [2, с. 28]), *Зачепа* (зачіпати – «торкати» [2, с. 41]), *Здирко* (здер – «зірвав» [2, с. 42]), *Зимний* (зимний – «холодний» [2, с. 42]), *Кадун* (кадить – «димить» [2, с. 46]), *Кукуріка* (кукурікає – «співає півень» [2, с. 54]), *Лигун* (лигати – «ковтати» [2, с. 56]), *Мацан* (мацати – «торкати» [2, с. 60]), *Моцний* (моцний – «сильний» [2, с. 62]), *Навернюк* (наверно – «напевно» [2, с. 63]), *Ненадов* (не нада – «не треба» [2, с. 64]), *Плескань* (плескати – «аплодувати» [2, с. 74]), *Привида* (ся привиділо – «показалося» [2, с. 78]), *Тарабанчук* (тарабанити – «стукати-грюкати» [2, с. 93]), *Фукалов* (фукати – «лаяти, сердитися, злитися, кричати» [2, с. 98]), *Храпак*, *Храпач*, *Храплюк* (храпит, храплять – «хропить, хроплять» [2, с. 100]), *Рев'юк*, *Рева*, *Ревенко*, *Ревчук* (ревти – «плакати» [2, с. 80]), *Свищук* (свищит – «свистить» [2, с. 85]), *Чудний* (чудний – «дивний» [2, с. 104]), *Шельман* (шельма – «пустун» [2, с. 105]), *Шимков* (шимко – «дурень» [2, с. 105]);

3) назви людей за професією, родом занять і соціально-класовою належністю: *Балюк* (баль – «бенкет» [2, с. 11]), *Богатюк* (богатий – «багатий» [2, с. 13]), *Ворожбит* (ворожбит – «вгадувач» [2, с. 23]), *Ладнюк*, *Ладняк* (ладнати – «ремонтувати» [2, с. 55]), *Лановий*, *Лановик*, *Лановчук* (лановий – «сторож польовий» [2, с. 55]), *Пахолок* (пахолок – «слуга, бідак» [2, с. 71]), *Пиячко* (пияк, піяк – «п'яниця» [2, с. 74]), *Польовий* (польовий – «сторож полів» [2, с. 76]), *Цюпенко*, *Цюпо* (цюпати – «рубати легенько» [2, с. 102]), *Штельмах* (штельмашня – «майстерня по дереву» [2, с. 106]);

4) назви людей за місцем походження або проживання: *Закерничний*, *Кирничний* (керниця, кирниця – «криниця» [2, с. 48–49]), *Кута*, *Кутей*, *Кутний*, *Кутняк*, *Кутовий*, *Кутяк*, *Кутько* (кут – «вулиця» [2, с. 54]);

5) назви людей за родинними стосунками: *Бахуров* (бахур, бахурі – «дітлах, дітлахи» [2, с. 12]), *Вуйко* (вуйко – «дядько (материн брат)» [2, с. 24]), *Жонич*, *Жоночин*, *Жоночка* (жона – «дружина» [2, с. 36]).

ПН і прізвища Центральної Хмельниччини, співвідносні з неособовими апелюваннями, представлені лексико-семантичними групами, в основах яких засвідчено:

1) назви знарядь праці, предметів побуту, господарських споруд та їхніх частин: *Балкін* (балок – «переклада на стелю хати, хліва або стодоли» [2, с. 11]), *Бардін* (барда – «різновид сокири» [2, с. 12]), *Барилко*, *Барилюк* (барило – «діжка, діжечка» [2, с. 12]), *Брусевич*, *Бруско* (брус – «скатерка, виткана з конопляної нитки» [2, с. 14]), *Верета*, *Веретко*, *Веретюк* (веретка – «доріжка на підлогу» [2, с. 16]), *Вітрак* (вітрак – «вітряк» [2,

с. 20)), *Вощинський* (вощина – «віск» [2, с. 24]), *Гралюк* (гралі – «вила, шуфля» [2, с. 29]), *Держак* (держак – «ручка, наприклад, до сапи» [2, с. 31]), *Драпак* (1) драпак – «культиватор», 2) драпака – «мітла з гілок», 3) драпати – «скребти» [2, с. 33]), *Жолобенко, Жолобов* (жолоб – «довге дерев'яне корито» [2, с. 36]), *Капкан* (капкан – «пастка» [2, с. 47]), *Колодочка, Колодочко* (колодка – «замок» [2, с. 51]), *Копач* (копач – «вузька лопата» [2, с. 51]), *Копистко* (копистка – «дерев'яна паличка для розмішування мамалиги» [2, с. 52]), *Корба* (корба – «ручка» [2, с. 52]), *Коцюба, Коцюбайло, Коцюбенко, Коцюбняк* (коцюба – «кочерга» [2, с. 52]), *Куратник* (курачий – «курячий» [2, с. 54]), *Кушков* (кушка – «посуд дерев'яний продовгастий для води» [2, с. 55]), *Лижка* (лижка – «ложка» [2, с. 56]), *Мисников* (мисник – «полиця для мисок» [2, с. 61]), *Патик* (патик – «палиця, дрова» [2, с. 71]), *Пуля* (пуля – «куля» [2, с. 80]), *Тарадайко* (тарадайка – «віз старий, зношений» [2, с. 93]), *Фірак* (фіра – «віз, підвода» [2, с. 98]), *Халабуда* (халабуда – «стара хата, будівля» [2, с. 99]), *Хижун* (хата – «стара хата, будівля» [2, с. 99]), *Цебрій* (цебер – «бодня, дерев'яний ушак» [2, с. 101]), *Шваро, Шварчук* (швари – «мотузки, на котрі нанизують листки тютюну» [2, с. 104]), *Шопало* (шопа – «прибудова до стодоли, хлів» [2, с. 106]);

2) флорономіації: *Бабкін, Бабко* (бабка – «подорожник» [2, с. 10]), *Бараболя, Бараболька* (бараболя – «картопля» [2, с. 12]), *Бевз, Бевза, Бевзюк* (бевз – «бузок» [2, с. 12]), *Гіляка* (гіляка – «гілка-гілкою» [2, с. 27]), *Гірчак* (гірчак – «водяний перець» [2, с. 27]), *Дичко* (дичка – «ненашеплене фруктове дерево» [2, с. 31]), *Корч, Корчак, Корчакевич, Корчевий, Корченя, Корчовий* (корч – «кущ» [2, с. 52]), *Купчаков* (купчаки – «чорнобривці» [2, с. 54]), *Мерва* (мерва – «солома стара, подрібнена» [2, с. 61]), *Фасоля* (фасоля – «квасоля» [2, с. 97]), *Хопта, Хоптяний, Хоптяр* (хопта – «трава» [2, с. 100]), *Цвітков* (цвіточка – «квіточка» [2, с. 101]);

3) назви страв: *Баланда, Баландін, Баландюк* (баланда – «суп неякісний» [2, с. 11]), *Бохонко, Бохонок, Бохонько* (бохонец – «хлібина» [2, с. 14]), *Драглюк* (драглі – «холодець» [2, с. 33]), *Корма* (корма – «корм для тварин» [2, с. 52]), *Кулеша, Кулешо, Кулешов* (кулеш – «куліш» [2, с. 54]), *Лемішка, Лемішко* (лемішка – «мамалига із пшеничної крупи» [2, с. 56]), *Мамалига, Мамалигін* (мамалига – «страва, готується з кукурудзяної муки, інколи – з гречаної» [2, с. 59]), *Марципановський* (марципани – «ласощі, делікатеси» [2, с. 60]), *Пундик* (пундики – «оладки» [2, с. 80]);

4) фаунонайменування: *Бомок* (бомок – «гедзь» [2, с. 14]), *Воробець* (воробець – «горовець» [2, с. 23]), *Каплун* (каплун – «півень, відгодований на м'ясо» [2, с. 47]), *Кобель, Кобельник* (кобель – «коблик» [2, с. 50]), *Когут, Когутов* (когут – «півень» [2, с. 50]), *Коцур* (коцур – «кіт» [2, с. 52]), *Крет* (крет – «кріт» [2, с. 53]), *Минюк* (миня – «корова» [2, с. 61]), *Муравель* (муравель – «мурашка» [2, с. 63]), *Пчолкін* (пчоли – «бджоли» [2, с. 80]), *Ціпка* (ціпка – «журча» [2, с. 102]), *Черваков* (червак – «черв'як» [2, с. 103]);

5) абстрактні поняття: *Багацький* (багацько – «багато» [2, с. 10]), *Байков* (байка – «небилиця, вигадка, дурниця» [2, с. 11]), *Байда, Байдак, Байдич, Байдюк* (байда – «шмат, шматок» [2, с. 11]), *Барішев* (баріш – «зиск, прибуток» [2, с. 12]), *Гармидер* (гармидер – «крик, балаканина, метушня» [2, с. 26]), *Завада* (завада – «перешкода» [2, с. 37]), *Заморока* (заморока – «клопіт» [2, с. 37]), *Мамон* (мамона – «багатство, земні блага» [2, с. 60]), *Нужда* (нужда – «біда, бідність» [2, с. 68]), *Шпара* (шпари – «затерпи пальці» [2, с. 106]);

6) анатомічні поняття: *Варга* (варги – «уста, губи» [2, с. 15]), *Гудзера, Гудзун, Гудзь* (гудз – «гуля» [2, с. 30]), *Дупак* (дупа – «зад, задок, наприклад, дитини» [2, с. 34]), *Кікоть* (кикоть – «частина руки, що залишається після ампутації» [2, с. 49]), *Костомаха* (костомаха – «кістка» [2, с. 52]), *Кудла* (кудли – «волосся, шерсть» [2, с. 53]), *Лаба, Лабай*

(лаба – «лапа» [2, с. 55]), *Лицюк* (лице – «обличчя» [2, с. 57]), *Пазюрко* (пазур – «ніготь» [2, с. 70]), *Піхур* (піхур – «міхур» [2, с. 74]);

7) назви одягу і взуття: *Гунька, Гунько* (гуня, гунька – «зимовий вовняний чоловічий одяг» [2, с. 30]), *Личак* (личаки – «постоли» [2, с. 57]), *Лобур* (лобур – «чобіт резиновий» [2, с. 57]), *Сачко, Сачок* (сачок – «жіночий осінньо-зимовий короткий жакет» [2, с. 85]), *Сукенник* (сукенка – «плаття» [2, с. 92]), *Чугайда* (чугай – «пальто» [2, с. 104]), *Чуйко* (чуйка – «верхній одяг вільного довгого покрою» [2, с. 104]), *Чуняк* (чуні – «саморобні глибокі калоші» [2, с. 104]), *Шалюк, Шаля* (шаль – «хустина» [2, с. 104]), *Шкарбун* (шкарбуни – «чоботи старі, великі» [2, с. 105]);

8) назви одиниць виміру: *Копиця, Копицяк* (копиця – «багато, гурт» [2, с. 52]), *Корець, Корецький* (корець – «дерев'яна міра ваги» [2, с. 52]), *Стопень* (стопень – «крок» [2, с. 91]), *Череда* (череда – «гурт; багато» [2, с. 103]);

9) назви хвороб: *Болячко* (болячка – «рана, налив» [2, с. 14]), *Гудзера, Гудзун, Гудзь* (гудз – «гуля» [2, с. 30]), *Ядуха* (ядуха – «астма» [2, с. 108]);

10) назви явищ природи, часових понять: *Заверуха, Заверюха* (заверуха – «завірюха» [2, с. 37]), *Калабан* (калабана – «калюжа» [2, с. 46]), *Потьомкін* (в потьомках – «у темноті» [2, с. 77]), *Слотюк* (слота – «дощ дрібний» [2, с. 88]);

11) назви речовин, матеріалів: *Грейда* (грейда – «крейда» [2, с. 29]), *Желіско* (желізо – «залізо» [2, с. 35]), *Склепкевич* (склеп – «надто тверда земля» [2, с. 88]);

12) номінації на позначення акустичних понять: *Гайда* (гайда – «геть; давай» [2, с. 25]).

Основи ПН і прізвищ Центральної Хмельниччини засвідчують фонетичні та лексичні особливості подільського говору. Проведений аналіз дозволив виявити 179 діалектизмів, які стали твірними основами близько 300 антропонімів (2,53 % від загальної кількості).

Звичайно, частина аналізованих онімів не має однозначного етимологічного тлумачення, вони є полісемантичними, наприклад: *Байда, Байдак, Байдич, Байдюк* (байда – «шмат, шматок» [2, с. 11] чи байда – 1) «ледар», 2) «незграбна жінка», 3) «шматок хліба» [3, I, с. 20]); *Бамбула* (бамбула – «мордань» [2, с. 11] або бамбула – «тюхтій» [5, I, с. 99]); *Бахуров* (бахур, бахурі – «дітлах, дітлахи» [2, с. 12] чи бахур – 1) «розпусник; залицяльник, полюбовник», 2) «позашлюбна дитина; байстрюк», 3) «хлопець; дитина» [5, I, с. 114]); *Бевз, Бевза, Бевзюк* (бевз – «бузок» [2, с. 12] або бевзь – «бовдур» [5, I, с. 188]) тощо.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, встановлено, що серед проаналізованих антропоодиноць високу активність виявляють лексико-семантичні групи «Назви людей за їхніми зовнішніми ознаками» (51), «Назви знарядь праці, предметів побуту, господарських споруд та їхніх частин» (40), «Назви людей за їхніми внутрішніми ознаками» (36); середню – «Флорономінації» (23), «Назви страв» (17), «Назви людей за професією, родом занять і соціально-класовою належністю» (14), «Фаунонайменування» (14), «Абстрактні поняття» (13), «Анатомічні поняття» (13), «Назви одягу і взуття» (13); низьку – «Назви людей за місцем походження або проживання» (9), «Назви одиниць виміру» (6), «Назви людей за родинними стосунками» (5), «Назви хвороб» (5), «Назви явищ природи, часових понять» (5), «Назви речовин, матеріалів» (3), «Номінації на позначення акустичних понять» (1).

Потребують подальшого вивчення ПН і прізвища Центральної Хмельниччини, основи яких засвідчують лексику інших територіальних діалектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркушин Г. Л. Діалектизми як твірні основи західнополіських прізвиськ. *Ukrainistika v slovanskom kontexte na začiatku nového tisícročia* : Jazykovedný zborník vedeckých štúdií venovaný životnému jubileu doc. PhDr. Zuzany Hanudel'ovej, CSc. Prešov, 2009. С. 62–69.
2. Брилінський Д. М. Словник подільських говірок. Хмельницький : Редакційно-видавничий відділ, 1991. 116 с.
3. Грінченко Б. Д. Словник української мови. Київ : Наукова думка, 1996–1997. Т. I–IV.
4. Леснова В. В. Діалектні оцінні назви як основа творення прізвищ. *Луганищина : краєзнавчі розвідки* : Матеріали регіональної науково-практичної конференції (20 квітня 2017 р.). Старобільськ, 2017. С. 89–94.
5. Словник української мови : в 11 т. За ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
6. Горчинська Н. М. Українська діалектологія : навчальний посібник. Хмельницький, 2017. 158 с.
7. Чучка П. Діалектна база прізвищевих назв і проблеми правопису прізвищ українців. *Діалектна мова : сучасний стан і динаміка в часі (до 100-річчя професора Ф. Т. Жилка)* : тези доп. Міжнар. наук. конф. Київ, 2008. С. 211–212.

REFERENCES

1. Arkushyn H. L. Dialektyzmy yak tvirni osnovy zakhidnopoliskykh prizvysk. *Ukrainistika v slovanskom kontexte na začiatku nového tisícročia* : Jazykovedný zborník vedeckých štúdií venovaný životnému jubileu doc. PhDr. Zuzany Hanudelovej, CSc. Prešov, 2009. С. 62–69.
2. Brylinskyi D. M. Slovyk podilskykh hovirok. Khmelnytskyi : Redaktsiino-vydavnychiy viddil, 1991. 116 s.
3. Hrinchenko B. D. Slovyk ukrainskoi movy. Kyiv : Naukova dumka, 1996–1997. Т. I–IV.
4. Liesnova V. V. Dialektni otsinni nazvy yak osnova tvorennia prizvyskh. *Luhanshchyna : kraieznavchi rozvidky* : Materialy rehionalnoi naukovo-praktychna konferentsii (20 kvitnia 2017 r.). Starobilsk, 2017. S. 89–94.
5. Slovyk ukrainskoi movy : v 11 t. Za red. I. K. Bilodida. Kyiv : Naukova dumka, 1970–1980.
6. Torchynska N. M. Ukrainska dialektolohiia : navchalnyi posibnyk. Khmelnytskyi, 2017. 158 s.
7. Chuchka P. Dialektna baza prizvyshevykh nazv i problemy pravopysu prizvyskh ukraintziv. *Dialektna mova : suchasnyi stan i dynamika v chasi (do 100-richchia profesora F. T. Zhylka)* : tezy dop. Mizhnar. nauk. conf. Kyiv, 2008. S. 211–212.

Ющишина Оксана Миколаївна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української філології Хмельницького національного університету (Україна).

Ющишина Оксана Николаевна, кандидат филологических наук, старший преподаватель кафедры украинской филологии Хмельницкого национального университета (Украина).

Yushchyshyna Oksana, Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer of the Ukrainian Philology Department at Khmelnytskyi National University (Ukraine).

Стаття надійшла: 15.01.2020

Статтю прийнято до друку: 22.01.2020

V. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

УДК 81'25(075.8)

DOI

ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ І ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ АНОТАЦІЙ ДО НАУКОВИХ СТАТЕЙ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА КРАЇНОЗНАВСТВА

Наталія Бідасюк

Хмельницький національний університет
Україна, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 11
email: nbidasyuk@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6460-416X

Анотація до статті англійською мовою – важливий комунікативно значущий елемент у структурній організації наукової праці, який великою мірою відповідає за підвищення індексу цитування публікації та початок діалогу з іноземними колегами. На основі вибірки англомовних анотацій з українських наукових журналів розглянуто типові помилки в їхньому оформленні та перекладі. У полі уваги автора дослідження – використання онлайн-перекладачів, помилки в правописі, граматичні огріхи, неправильна структура речень, калькування, правила транслітерації, переклад термінів, порушення правил сполучуваності. Подано рекомендації для якісного написання анотацій англійською мовою.

Ключові слова: анотація, наукова стаття, лексико-граматичні помилки, переклад, транслітерація, термін.

ОСОБЕННОСТИ НАПИСАНИЯ И ПЕРЕВОДА НА АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК АННОТАЦИЙ К НАУЧНЫМ СТАТЬЯМ В ОБЛАСТИ ТУРИЗМА И СТРАНОВЕДЕНИЯ

Наталья Бидасюк

Хмельницкий национальный университет
Украина, г. Хмельницкий, ул. Институтская, 11
email: nbidasyuk@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6460-416X

Аннотация к статье на английском языке – важный коммуникативно значимый элемент в структурной организации научного текста, который в большой мере отвечает за повышение индекса цитирования публикации и начинает диалог с коллегами за рубежом. На основе выборки англоязычных аннотаций из украинских научных журналов рассматриваются типичные ошибки в их оформлении и переводе. В поле внимания автора исследования – использование онлайн-переводчиков, ошибки в правописании, грамматические оплошности, нарушение синтаксических структур, правила транслитерации,

лингвистическая калька, перевод терминов, тавтология. Поданы рекомендации для качественного написания аннотаций на английском языке.

Ключевые слова: аннотация, научная статья, лексико-грамматические ошибки, перевод, транслитерация, термин.

WRITING AND TRANSLATING ABSTRACTS TO SCIENTIFIC ARTICLES IN THE FIELD OF TOURISM AND COUNTRY STUDIES INTO ENGLISH

Nataliia Bidasiuk

Khmelnyskyi National University
Ukraine, Khmelnytskyi, Instytutska St., 11
email: nbidasyuk@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6460-416X

Introduction. *The abstract of a scientific article in English is an important communicatively significant element in the structural organization of the text which is largely responsible for raising the citation index of the publication. It is often the starting point of a dialog between the author and his / her foreign colleagues.*

Purpose. *The purpose of this article is to analyze the peculiarities of writing an abstract in English, to describe common errors in the abstracts related to the field of Tourism and Country Studies and give recommendations on how to avoid them.*

Methods. *The research is conducted using cognitive and contextual analysis, comparative translation analysis.*

Results. *The author briefly reviews various types of abstracts. Based on a random selection of English-language abstracts from Ukrainian scientific journals the author generalizes common mistakes in their composition and translation and offers recommendations based on the books and papers by such linguists as Chastnyk O. S., Chastnyk S. V., Diachenko N. O., Gerasimova L. A., Ierchenko O. V., Tymoshenko O. V.*

Originality. *The abstract represents a scientific work in various databases around the world, so it should be understandable, comprehensive and interesting. Due to lexical and grammatical mistakes the process of language interaction is disrupted and the scientist's reputation is tarnished. The focus of attention is on the use of online translators and errors to be avoided.*

Conclusion. *Most abstracts under research are informative by their nature but due to numerous errors some of them do not fulfill their pragmatic task. It has been determined that most common mistakes in English abstracts published in Ukrainian journals in the field of "Tourism and Country Studies" include: incorrect spelling, different variants of spelling terms and proper names throughout one article, grammatical errors (violation of word order and sentence structure, misuse of tense verb forms, articles, prepositions and pronouns), wrong loan translation, i. e. transfer of Ukrainian language structures to the English text, lexical mistakes (incorrect translation of proper names including geographical names, inaccurate translation of terms, violation of lexical combinability), tautology. In today's world of online communication, access to scientific societies and social media profiles authors can consult professional translators or native speakers who specialize in the field of study before publishing the abstract.*

Keywords: *abstract, scientific article, lexical mistakes, grammatical mistakes, translation, transliteration, term.*

Постановка проблеми. Друк наукової статті в іноземному (переважно англомовному) журналі – це можливість для вченого заявити про себе колегам з інших країн. До того ж, це обов'язкова вимога до здобувачів наукових ступенів та до науково-педагогічних працівників навчальних закладів. Публікація в міжнародному виданні підвищує загальний науковий рейтинг ученого. Такі показники, як індекс Гірша або загальний індекс цитування не зростають від однієї статті, однак факт її розміщення в журналі з високим імпаکت-фактором – це значне професійне досягнення. Автор статей міжнародного рівня може претендувати на гранти, запрошення в спільні проекти. Стаття науковця в авторитетному журналі підвищує загальний статус у світовій академічній спільноті як закладу, у якому він / вона працює, так і країни загалом.

Безумовно, переваги наявності публікацій у міжнародних журналах очевидні, хоча її написання – тривалий і трудомісткий процес. Автор мусить дотримуватися вимог до змісту, оформлення та наукового стилю англійської мови. Інакше чекатиме відмова у друці або клопіткий (часто за додаткову плату) процес редагування. Завдання укладання анотації постає сьогодні перед кожним науковцем, навіть якщо він не збирається друкуватися в іноземному виданні, тому що всі фахові журнали України також вимагають подати короткий зміст англійською мовою.

Мета статті – розглянути особливості написання анотації англійською мовою, виділити типові помилки в анотаціях статей із галузі туризму і країнознавства та подати рекомендації, як їх уникнути.

Матеріалом для дослідження стала вибірка заголовків статей, надрукованих протягом 2018–2020 років у наукових журналах України: Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»); «Географія та туризм» Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Анотація була об'єктом досліджень різних науковців, які розглядали її функції, синтаксичні та структурні особливості, зв'язок із текстом. Н. Дяченко подає рекомендації, як написати анотацію до статті українською мовою [4]. О. Ільченко присвятила низку наукових праць вивченню етикету англомовного наукового дискурсу, дискурсивних стандартів англійської мови науки та метамови науки [7; 8] Резюме до наукових праць розглядають як частину роботи над науковою статтею в деяких методичних рекомендаціях (О. Частник, С. Частник) [11]. О. Тимошенко пропонує поетапний підхід до написання анотації до дипломних та магістерських робіт англійською мовою [10]. Спеціальні та вузькогалузеві дослідження поки що нечисленні. Г. М'ясоїд зосереджує увагу на граматичних особливостях англомовних анотацій [13]. Г. Танко розглядає резюме до літературознавчих статей у міжнародних журналах [14]. Є. Лепьохін детально аналізує резюме до статей, що пов'язані з концептосферою «землеустрій та кадастр» [9].

Виклад основного матеріалу дослідження. Анотація наукової статті – це джерело інформації, у якому лаконічно повідомляється про її основні положення. За словами Н. Дяченко, анотація – це стисла характеристика наукової роботи, що має певну структуру [4, с. 139]. Вона потрібна для економії часу читача, який за цим описом вирішує, чи продовжувати читати статтю. По-друге, анотація потрібна для зручності користування пошуковими серверами, які допомагають знайти за запитом необхідну за змістом статтю. Анотація потрібна, зокрема, під час подання статей у наукові журнали; при поданні заявки на

дослідницькі гранти; при написанні рекомендації до книги; для кандидатської чи докторської дисертації, магістерської роботи; під час оформлення заявки на конференцію.

Анотація – це візитівка статті. Вона представляє наукову роботу в різних базах даних усього світу, тому повинна бути репрезентативною, зрозумілою, вичерпною та цікавою. Серед ключових порад назвемо такі. По-перше, анотація – це останній етап, до якого приступають після завершення наукової статті. По-друге, кожна анотація мусить відповідати вимогам редколегії збірника наукових статей, у якому ви плануєте друкуватися та які описано в інформаційному листі. Зазвичай там указано рекомендовану кількість слів, знаків або рядків для анотації, іноді перераховано, які саме структурні частини вона повинна містити. Анотація не може повторювати дослівно назву або фрагменти статті, їх потрібно перефразувати. Важливо стежити за уніфікацією термінів у заголовку, анотації та тексті статті. Не дозволяється використовувати цитування та висловлювати власну думку. У науково-методичній літературі можна знайти достатньо рекомендацій для написання анотацій та необхідні кліше [4; 10; 11]. Стандартні фрази англійською мовою допоможуть скласти речення та уникнути помилок. Л. Герасимова провела частотний аналіз використання дієслів в анотаціях, тому її стаття може стати підказкою для вибору необхідних дієслів за тематичними групами: дієслова зі значенням опису, отримання знань, методів, підрахунків, повідомлення про результати дослідження, накреслення перспектив подальшого використання матеріалу, практичного застосування [3].

Найчастіше наукові видання вимагають подавати інформативні анотації. Цей тип анотації є коротким викладом основних аргументів статті, важливих результатів або доказів. Вона може містити частини, які характерні для коротших описових анотацій (мету, предмет дослідження, методи), до яких доєднуються висновки та рекомендації автора. Такі анотації зазвичай містять до 300 слів (описові – близько 100 слів). Автор статті обирає, за яким принципом будувати свою анотацію. О. Єрченко у своїй дисертації проаналізував різні типи анотацій на прикладі медичних статей на основі класифікації Дж. Свейлза [6]. Це такі структурні моделі, як «проблема – вирішення», «догма – невідповідність – прогалина – пошук – нове», а також поширеніша макроструктура формату IMRD (Вступ – Метод – Результати – Обговорення – Підсумки). Відомою також є трихорова схема для вступних секцій Create a Research Space (CARS) – творення дослідницького простору: хід 1 описує інформаційне тло, на якому адресант буде дослідження, хід 2 створює «нішу», указуючи на прогалини / неоднозначності в результатах попередніх авторів, та порушує нове питання, а хід 3 пропонує обґрунтування власного підходу, заповнення прогалини чи продовження дослідницької традиції. З прикладами анотацій англійською мовою та схемами структур можна ознайомитися в додатках до дисертації [6]. Є. Єгорова, С. Калініна детально описують й інші види анотацій [5]

Аналіз анотацій із вказаних у вступі журналів засвідчує, що деякі автори, які не володіють іноземною мовою, послуговуються онлайн-перекладачами, зокрема Google Translate. Словник цього сервісу постійно поповнюється, тому якість перекладу помітно покращилася останнім часом. Проте без знань основ граматики та академічного письма англійської мови неможливо оцінити адекватність отриманого машинного перекладу чи відредагувати його. Часто автоматичний переклад спотворює зміст речення (мова не йде про програми для професійних перекладачів, які використовують накопичувальну базу даних Translation Memory, типу Trados, тому що ці програми є складними в користуванні та дорогавартісними). За умови попередньої обробки оригінального тексту до його введення в поле перекладу (використання прямого порядку слів (підмет-присудок-додаток), усунення

складних синтаксичних конструкцій та двозначних лексичних одиниць) результат перекладу буде адекватним з більшою вірогідністю. Група науковців із Житомирського державного університету імені Івана Франка проаналізувала особливості перекладу анотацій наукових статей за допомогою програм-перекладачів, що є у вільному доступі, зокрема одних із найбільш популярних в Україні – Google Translate та Pereklad.online.ua. Їхня стаття містить низку прикладів із детальним аналізом, а її автори приходять до обґрунтованого висновку: системи машинного перекладу поки що відіграють лише допоміжну роль і дозволяють задовільно перекласти лише нескладні синтаксичні та лексичні конструкції [1]. В інших випадках не можна говорити про дотримання норм англійської мови, тому що створюється продукт, який Р. Блант описує на прикладі так званої «японської англійської» (Japlish): «Слова – англійські, але вживаються вони за правилами японської мови» [12, с. 187]. О. Ільченко говорить про подібне явище – «українську англійську» (UkrGLISH) [7, с. 328].

Розглянемо приклад перекладу анотації, який неможливо зрозуміти через численні помилки в англійському тексті: *Особливості розвитку агротуристичного продукту Житомирського регіону (на прикладі агросадиби «Поліська хата»)*. У статті на прикладі діяльності культурно-мистецького центру «Поліська хата» було проаналізовано особливості формування та структурно-функціональні характеристики туристичного продукту сільського туризму у Житомирському регіоні, а також проведено аналіз економічної діяльності агросадиби «Поліська хата» за три останні роки з врахуванням усіх видів діяльності. Мета. Аналіз економічної діяльності агросадиби «Поліська хата» та особливостей формування і структурно-функціональних характеристик туристичного продукту сільського туризму регіону. – *Features of the Development of Agro-Tourist Product of the Zhitomir World (on the example of agricultural house «Polesky Dom»)*. In the article on the example of activity of cultural and art center the «Polesye house» forming features and structural-functional descriptions of tourist product of rural tourism were analysed in the Zhytomyr region, and also the analysis of economic activity of агросадиби is conducted the «Polesye house» for three last years taking into account all types of activity. Goal. Analysis of economic activities at the агритурисмо «Polesye house» and specific features of formation and structural-functional characteristics of the tourist product of rural tourism in the region (з анотації англійською мовою). Чому слово «регіон» перекладено як «world» (світ)? Чому назву міста Житомир подано в різних варіантах написання (правильно – Zhytomyr)? Аналогічно, назву «Поліська хата» також маємо у двох варіантах. Як могло в англійському тексті залишитися слово українською (агросадиба)? Звідки взялося слово «агритурисмо»? Це, імовірно, питання без відповіді. Але лексичні помилки в поєднанні з хаотичним синтаксисом унеможливають розуміння тексту.

Наведемо найпоширеніші типи помилок, які трапляються в текстах анотацій. Перша група – це помилки в написанні. Наприклад, *it is analized* (правильно – *analyzed*), *such as* (правильно – *such as*); у назві статті: *The Conceptual Framework of Brand Management* (правильно – *management*) *and Its Influence on Tourist Destination Development*. Іноді одна літера призводить до трагікомічного ефекту: *Therefore, the process of creating a brand of tourist destination as well as investigations of its influence on positioning, identity and development of tourism destinations are represent the maim scientific novelty of this article*. Очевидно, що малося на увазі *the main scientific novelty* – *головна наукова новизна*, а вийшло *the maim scientific novelty* – *скалічена наукова новизна*. Непоодинокими є випадки, коли в межах однієї статті трапляється різне написання термінів або назв: *involving the territories of Chernihiv, Zhytomyr, Cherkasy and, to a lesser extent, Vinnitsa and Poltava regions; the territories of*

Chernihiv, Zhytomyr, Cherkasy and, to a lesser extent, Vinnytsia and Poltava regions. Таких помилок можна було б уникнути, якби скористатися перевіркою правопису, яка вбудована в текстовий редактор, та уважно переглянути текст анотації.

Граматичні помилки передбачають порушення порядку слів і структури речення (приклади 1–4), неправильне використання часових форм дієслова (5–6), артиклів (7), прийменників (8), займенників (9).

(1) *Проаналізовано динаміку круїзних туристів та виявлені процеси деконцентрації на світовому круїзному ринку. – The article dynamics of cruise tourism analyzes and reveals processes of deconcentration at the world tourism market.* (2) *У рамках економіки різних регіонів України в сучасних умовах туризм відіграє все більшу роль. – Within the economy of different regions of Ukraine under modern conditions, tourism plays an increasingly important role.* (3) *Узагальнено цілі та основні напрями туристичної політики країн ЄС та охарактеризовано інституційний апарат регулювання реалізації туристичної політики в країнах ЄС. – Overview objectives and main directions of tourism policy of the EU and described the institutional apparatus of the regulation implementing tourism policy in the EU.* (4) *Визначено тенденції розвитку туристичного бізнесу Хорватії. – Identified trends in the development of tourist business in Croatia.* (5) *Розглянуті основні проблеми, що стримують розвиток туристичної індустрії в країні та потребують подальшого вирішення. – The author studies the main constraining problem of the tourism industry development in the country that require (вірно requires) further solutions.* (6) *Виявлено, що вступ Кумаяю до ЮНВТО привів до лібералізації туристичної галузі і створив умови для подальшого розвитку туризму в країні. – The article states that China's entry into the UNWTO has led to the further liberalization of the tourism sector and create (правильно created) conditions for the further tourism development in the country.* (7) *Туризм дозволяє задіяти додаткові можливості економічного сектору для створення робочих місць та інфраструктурних перетворень. – Tourism lets use an (an не ставиться перед іменником у множині) advanced features of the economic sector for the job creation and infrastructure changes.* (8) *Найбільше уваги приділяється гірськолижному туризму, який являє собою основу розвитку туризму в Україні у зимовий період. – The article pays attention (відсутній прийменник to) mountain ski tourism, which is the basis for the development of tourism in Ukraine in winter period.* (9) *Однак не всі регіони здатні забезпечити довгостроковий сталий розвиток туризму на своїй території. – However, not all regions are able to provide long-term sustainable development of tourism on its (вірно their) territory.*

Варто наголосити, що англійська мова має строгі правила побудови речень. У стверджувальному реченні використовують прямий порядок слів за такою схемою: підмет + присудок + прямий додаток (якщо є). В англійській мові речення не вживаються без підмета (за деякими винятками), тому переклад українських безособових та неозначено-особових речень викликає певні труднощі. Головне завдання тут – правильно дібрати підмет (смісловий чи формальний) із кількох можливих варіантів: *one, we / I, you, they, people, it, there is / are*. Можна також використати речення з дієприкметниковим або інфінітивним зворотом або пасивну форму дієслова зі смисловим підметом. Наприклад, речення на зразок «*проаналізовано особливості*» можна почати так: *we have analyzed some peculiarities; some peculiarities have been analyzed; «визначено, що» – we have determined that; it was determined that.*

Однією з поширених помилок залишається калькування, тобто копіювання, перенесення структур української мови в англійський текст. Наприклад, фразу *на прикладі великих міст* неправильно перекладено дослівно *on example of large cities*, тоді як можна

обрати один із варіантів, які пропонує словник: *exemplified by, as exemplified by/ in, through the example of, using the example of, as in the case of, by means of an example*. Якщо ця фраза вживається в назві статті, то найкраще сказати *case study of, the case of*.

Щодо лексичних помилок у статтях, які стосуються тематики країнознавства й туризму, одразу помітно проблему з перекладом власних назв, зокрема географічних, якими багаті ці тексти. У поданих вище прикладах можна помітити неправильне написання англійською мовою міст Вінниця та Житомир: *Vinnitsa, Zhitomir* (правильно *Vinnytsia, Zhytomir*). Правила транслітерації детально описані в різних підручниках з перекладу. Є Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» (із рядом змін). Крім того, є сайти, які допоможуть автоматично транслітерувати ті назви, які потребують саме транслітерації, а не перекладу, за правилами вище згаданої Постанови: <http://ukrlit.org/transliterations>. Варто зауважити, що українські назви, імена та прізвища потрібно транслітерувати з українського оригіналу, а не російського (Каміанець-Подільський, а не Камієнець-Подольський; Ірина Березна, а не Іріна Березна). Власні назви, які в оригіналі пишуться латиницею, потрібно відтворити без змін: *Amerigo Vespucci*, а не *Amerigo Vespuchi*. Не всі власні назви транслітеруються, є певні групи, які вимагають перекладу (наприклад, Чорне море – *the Black Sea*). Для цього потрібно проконсультуватися зі спеціалістом-перекладачем або звірити свої варіанти зі словниками та правилами передачі власних назв.

Іноді неправильне подання назви англійською мовою відсилає читача до зовсім інших географічних координат. Наведемо приклад з однієї статті, яка присвячена місцині в Хмельницькій області (про що ми дізнаємося в тексті статті). Проте в анотації ключове речення відсилає нас на зовсім іншу територію: *дослідження потенціалу туристичної кластеризації Подільського регіону України – the research of the potential of tourist clustering in Podilsk region of Ukraine*. Подільськ – місто обласного підпорядкування в Одеській області України, адміністративний центр Подільського району, що зовсім не те саме, що Подільський регіон (*Podillia, Podilskyi region*). Неприпустимо писати ту саму власну назву різними способами в межах одного тексту. Наприклад, у заголовку статті читаємо *Socio-Geographical Analysis of Functioning Tourist-Regional Complex in Khmelnytskyi Region*, а в статті вживається як правильний варіант *Khmelnytskyi*, так і неправильний: *The spatial regularities of the Khmelnytsky regional tourist complex are characterized and formulated*.

Часто причиною помилок в англійській анотації є невдало написаний оригінал українською мовою, посилений невдалим перекладом: *Отримали подальший розвиток: перспективні напрямки розвитку і вдосконалення регіонального туристичного комплексу Хмельницької області – Promising directions of the Khmelnytsky region regional tourist complex development received further development*. Результатом може бути тавтологія, оскільки автори поряд уживають запозичений термін та його синонім, які англійською звучать однаково (визначення і дефініція; нормативний і регуляторний): (1) *розгляд нормативно-правового регулювання – to consider the features of regulatory and legal regulation*; (2) *Розглянуті основні теоретичні підходи до визначення поняття туризм та його дефініції, а саме робочі та концептуальні (сутнісні) – The article considers the main theoretical approaches to the definition of the tourism and its definition, namely workers and conceptual (essential)*.

Терміни є однією з найважливіших лексичних груп, які вимагають адекватного перекладу, оскільки це забезпечує проведення повноцінного наукового діалогу з іноземними колегами. Професори Т. Кияк, Л. Черноватий, В. Карабан та ін. присвятили низку статей та рекомендацій, які мали б допомогти перекладачам впоратися з науково-технічною

термінологією з урахуванням усіх вимог та певних особливостей. Проте автори статей не звертаються до професійних перекладачів, а створюють власні варіанти, калькують українські або користуються онлайнним перекладачем: *при викладанні дисциплін «Країзнавство і туризм», «Туристична робота», «Рекреаційна географія» – teaching of disciplines «Local history and tourism», «Tourist work», «Recreational geography»; загибелі рослин, що зійшли – death of descending plants. Дисципліна – це course, а не discipline (у назві яких усі слова пишуться з великої літери), а рослини, що зійшли, – sprouts. Перспективи розвитку не можна перекласти як development prospective, а варто обрати один із таких варіантів: growth prospects, future development, prospects for the development, development potential. Оновлення матеріально-технічної бази – це не to renovate the material base, цей буквалізм потрібно замінити на один із відповідників: material and technical facilities, material and technical resources, facilities and resources, physical facilities, logistical base, facilities and equipment.*

На окрему увагу заслуговують терміни, які слугують для опису структурних частин наукового дослідження (актуальність, новизна, практична значущість). Їхні англійські відповідники можна знайти в посібнику [11], щоб уникнути буквалізму: *Брендменеджмент є актуальною сферою наукових досліджень загалом та в контексті його ролі в туризмі зокрема – Brand management is an actual area of scientific researches in the context of its role in tourism. Актуальні проблеми – можна перекласти current issues, актуальне питання – an up-to-date issue; актуальний напрям – a significant trend; ця проблема є актуальною – this issue is currently of great interest. Актуальність – це significance, importance, relevance. Не рекомендовано вживати слова actual, topical та похідні від них actuality, topicality [11, с. 32].*

Окрім точного перекладу термінів, потрібно зважати на сполучуваність слів. Наприклад, *визначення дефініції «туристична політика» – to determine the definition of «tourism policy» звучить неправильно, оскільки комбінаторний словник англійської мови подає дієслова to give, to offer, to provide a definition, а не to determine. Для досягнення цієї мети автор ставить наступні завдання перекладено калькованою фразою To achieve this goal the author raises the following tasks, тоді як правильно вживати sets the following tasks.*

Наприкінці зауважимо, що автор наукової статті мусить дотримуватися відповідного стилю, не використовувати розмовних слів, як у прикладі: *з метою відпочинку та отримання нових вражень – to relax and get new impressions. Дієслова gain, have, obtain, receive більш доречні, ніж get у статті.*

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Розглянуті анотації англійською мовою за своїм типом є інформативними, проте через численні помилки деякі з них не виконують покладеного на них прагматичного завдання. Через лексичні та граматичні огріхи порушується процес мовної взаємодії та псується репутація вченого. Визначено, що найпоширені помилки в анотаціях англійською мовою у фахових статтях галузі «Туризм і країнознавство» містять: неправильне написання, різне написання термінів або власних назв у межах однієї статті, граматичні помилки (порушення порядку слів і структури речення, неправильне використання часових форм дієслова, артиклів, прийменників, займенників), калькування, тобто перенесення структур української мови в англійський текст, лексичні помилки (неправильний переклад власних назв, зокрема географічних, неточний переклад термінів, порушення сполучуваності слів). У сучасних умовах інтенсивної онлайнної комунікації, доступних сайтів наукових товариств, профілів учених у соціальних мережах та їхніх блогів авторам варто порадитися з професійними перекладачами або носіями мови, які є спеціалістами в галузі дослідження, перед

публікацією анотації. Перспективним є дослідження можливості та повноти розуміння цільовою аудиторією текстів анотацій, які складені з помилками. Проте, на нашу думку, високий рівень наукової роботи має супроводжуватися якісним перекладом, який свідчить про повагу до іноземних колег та готовність до співпраці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Башманівський О. Л., Дяченко Н. М., Усатий А. В. Особливості перекладу анотацій наукових статей за допомогою вільнопоширюваних програмних продуктів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 69. № 1. С. 198-210. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2019_69_1_19. (дата звернення: 20.01.2020).
2. Бідасюк Н. Заголовок наукової статті англійською мовою без помилок. *Вища школа*. Київ : Знання, 2019. № 9 (182). С. 32-45.
3. Герасимова Л. А. Анализ частотных глаголов в аннотациях англоязычной научной статьи. *Молодой ученый*. 2016. № 8 (112). С. 1097-1100. URL : <https://moluch.ru/archive/112/28384/> (дата звернення: 20.01.2020).
4. Дяченко Н. О. Практичні рекомендації з написання анотації до публікації в науковому виданні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 51. С. 138–143.
5. Егорова Е. К., Калинина С. И. Основы аннотирования и реферирования научного текста. Методические рекомендации для преподавателей и студентов. 2009. 16 с. URL : http://kalininas.narod.ru/download/Osnovy_referirovaniya.pdf (дата звернення: 20.01.2020).
6. Єрченко О. В. Структурно-композиційні та лінгвокогнітивні принципи наукової медичної статті та анотації : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2015. 269 с. URL : http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/dis_yerchenko.pdf (дата звернення: 20.01.2020).
7. Льченко О. М. Дискурсивні стандарти сучасної англійської мови науки. *Studia Linguistica*. 2013. Вип. 7. С. 327–337.
8. Льченко О. М. Етноспецифіка текстів наукових анотацій : англо-українські паралелі. *Вісник ХНУ*. 2007. № 772. С. 79–82.
9. Лепьохін Є. Лексико-граматичні особливості анотацій англійською мовою для статей галузі землеустрій та кадастр. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2018. № 37. С. 25-35.
10. Тимошенко О. В. Особливості написання анотації англійською мовою. 2013. URL : <http://www.confesp.fl.kpi.ua/node/1150> (дата звернення: 20.01.2020).
11. Частник О. С., Частник С. В. Англомовні елементи наукової праці : назва, анотація, резюме : A Practical Guide to Writing Research Paper Titles, Abstracts, Summaries : навчальний посібник. Х. : ХДАК, 2016. 78 с. URL : <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/14381> (дата звернення: 20.01.2020).
12. Blount R. Tasty character is our criterion. *Gourmet*. 2000. No 11. P. 186–188.
13. Miasoid G. I. Grammatical peculiarities of an authentic English research paper abstract. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки*. 2014. Вип. 119. С. 153–157.
14. Tankó G. Literary research article abstracts: An analysis of rhetorical moves and their linguistic realizations. *Journal of English for Academic Purposes*. 2017. Vol. 27. P. 42–55.

REFERENCES

1. Bashmanivskiy O. L., Diachenko N. M., Usatyi A. V. Osoblyvosti perekladu anotatsii naukovykh statei za dopomohoiu vilnopoшыriuvanykh prohramnykh produktiv. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. 2019. T. 69. № 1. S. 198-210. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2019_69_1_19 (data zvernennya: 20.01.2020).

2. Bidasiuk N. Zaholovok naukovoї statti anhliskoїu movoїu bez pomylok. *Vyshcha shkola*. Kyiv : Znannia, 2019. № 9 (182). S. 32-45.
3. Gerasimova L. A. Analiz chastotnykh glagolov v annotatsiyakh angloiazychnoi nauchnoi statii. *Molodoi uchenyi*. 2016. № 8 (112). S. 1097-1100. URL : <https://moluch.ru/archive/112/28384/> (data zvernennya: 20.01.2020).
4. Diachenko N. O. Praktychni rekomendatsii z napysannia anotatsii do publikatsii v naukovomu vydanni. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. 2016. Vyp. 51. S. 138-143.
5. Egorova E. K., Kalinina S. I. Osnovy annotirovaniia i referirovaniia nauchnogo teksta. Metodicheskie rekomendatsyi dlia prepodavatelei i studentov. 2009. 16 s. URL : http://kalininasi.narod.ru/download/Osnovy_referirovaniia.pdf (data zvernennya: 20.01.2020).
6. Ierchenko O. V. Strukturno-kompozytsiini ta linhvokohnyvni pryntsypy naukovoї medychnoi statii ta anotatsii : dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.04. Lviv, 2015. 269 s. URL: http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/dis_yerchenko.pdf (data zvernennya: 20.01.2020).
7. Ilchenko O. M. Dyskursyvni standarty suchasnoi anhliskoї movy nauky. *Studia Linguistica*. 2013. Vyp. 7. S. 327-337.
8. Ilchenko O. M. Etnospetsyfika tekstiv naukovykh anotatsii : anhlo-ukrainski paraleli. *Visnyk KhNU*. 2007. № 772. S. 79-82.
9. Lepiokhin Ye. Leksyko-hramatychni osoblyvosti anotatsii anhliskoїu movoїu dlia statei haluzi zemleustrii ta kadastr. *Humanitarna osvita u tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh*. 2018. № 37. S. 25-35.
10. Tymoshenko O. V. Osoblyvosti napysannia anotatsii anhliskoїu movoїu. 2013. URL : <http://www.confesp.fl.kpi.ua/node/1150> (data zvernennya: 20.01.2020).
11. Chastnyk O. S., Chastnyk S. V. Anhlomovni elementy naukovoї pratsi : nazva, anotatsiia, reziume : A Practical Guide to Writing Research Paper Titles, Abstracts, Summaries : navchalnyi posibnyk. Kh. : KhDAK, 2016. 78 s. URL : <http://dSPACE.nlu.edu.ua/handle/123456789/14381> (data zvernennya: 20.01.2020).
12. Blount R. Tasty character is our criterion. *Gourmet*. 2000. No 11. P. 186-188.
13. Miasoid G. I. Grammatical peculiarities of an authentic English research paper abstract. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Ser. : Pedahohichni nauky*. 2014. Vyp. 119. S. 153-157.
15. Tankó G. Literary research article abstracts: An analysis of rhetorical moves and their linguistic realizations. *Journal of English for Academic Purposes*. 2017. Vol. 27. P. 42-55.

Бідасюк Наталія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Хмельницького національного університету (Україна).

Бидасюк Наталья Васильевна, кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры иностранных языков Хмельницкого национального университета (Украина).

Bidasiuk Nataliia, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages at Khmelnytskyi National University (Ukraine).

Стаття надійшла: 04.02.2020

Статтю прийнято до друку: 11.02.2020